

TEKE (ANTALYA) YÜRÜKLERİ HAKKINDA NOTLAR

Naci Kum Atabeyli
Bursa Müzesi Müdürü

1. - YERLEŞME

On birinci asırdan sonraları büyük Türkmen akınları ve Teke Türkmenlerinin yerleşmeleri dolayısıyla «Teke İli» adını alan «Antalya İli» içindeki Yürük- lere dair birkaç not arzedeceğim.

Vambery'nin *Türk etnografyası'nda* tarihi dirlikleri ve yerleri tesbit edilmiş olan (1) Türkmen oğununun «Teke» ler :boyundan kümeli bir kısmı, orman, fundalık, yaylak ve sulaıklan bol olan Toroslarda yerleşmişlerdir. Hala *salt gö- çebe* veya yarım ,göçebe olarak bu çevrelerde yaşayan Yürüklerden başka 24 Oğuz boyundan mühim bir kısım da Isparta, Burdur ve Antalya illeri içinde bulun- maktadır. Yer ve yerleşenlerin adları bunu ilpat eder [2].

2. - TEKE YOR.OK OYMAKLARI

Asıl boylar

I Honamlı

il Saçı Karalı

111 Kara Hacılı

II Eski Yürükler

III Sarı Keçili

IV Tünigüslü

V Çakallar

VI Karakoyunlu

VII Gebizler

VIII Mortana

IX Fettahlı

Kolları. Obaları

Ötkünlü - Recepli - Kara evli - Çoşlu - Adı güzelli - (Kara Savuldan) - Hacı Celiller - Telliler. (Adana ve Dört Yol taraflarına göçerler]

Hacı Aliler - Saçı Karalı.

(Bunlara *Hayta* dahi denmektedir} Sarı Abalı - Hacı Hamzalı - Kaldırıncılar - Ali Kahya • Salaklı

: Basırlı - Çankara - Seydahmetli.

: Başında Yoklu - Kurşunlu - Aşağı Oba - Demirci Oğlu - Kekeler.

: Kollan yoktur.

: Kolları yoktur.

: Kolları yoktur. Bir ad alınmadır.

Köylüleşmiş olup 12 mahallesi vardır.

: Köylüleşmiş olup 3 mahallesi vardır.

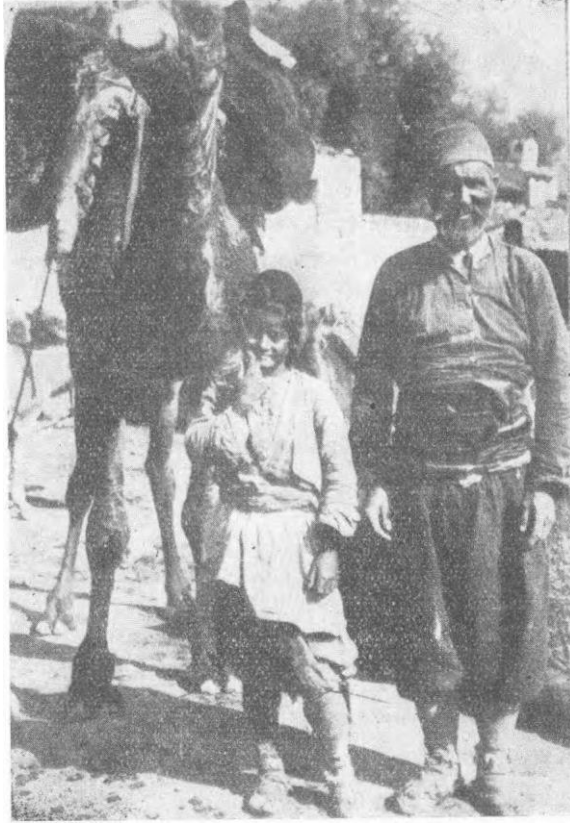
: Kollan yoktur.

[1] A Török faj. E.tihnolo,giai es E.tihoographiai Tekintetben. Vambery Armin. Budapest. 1886.

[2] Isparta yer adları. F. Aıksu. 1936. Halkevi broşürüne ve tafsilatlı Anadolu haritalarına bakınız.

Asıl boJılarKolları, Obaları

X	Saraçlı (Sarı Hacı)	Kolları yoktur.	-----
XI	Bahşışlı	Kolları yoktur.	
XII	Farsak {3}	Köylülçmişlerdir.	
XIII	Yeni Osmanlı		
XIV	Kara Tekeli		
XV	Mellü [Milli]	Karaöz; Bucak ilçesi (c Burdur t,wıfLırında.	

Teke Yürüklerinden tipler

Antalya ilbaylığının 1933 teki resmi bir tetkiki sonucunda: Vilayet mer-kez ilçesi dahilinde 4, Serikce 15, Manavgacta 15, Korkutelinde 1, Elmalıda 3,

[1] Şu haşiyeyi Farsaklar hakkında önemli bulup yazıyorum: «... Aoadolu Beve beğisi Bulgar Dağı tarafından yürüdü. Varsak Beyleri mütehayyir kaldılar. Çünkü bu beyler Vilayeti Varsağı elek elek elediler. Vars k dahi taraf taraf muti olmağa başladılar. (Boğa oğlu), (A,1"baş oğlu), (Elvan oğlu), (Sümer oğlu?), (Eğdir oğlu), (Oran oğlu), (Adalı oğlu), (Oğuz Bey), (Arık Şeytan oğlu) ve druhi nice bunların gibı Varsak beyleri çok çok Davut Paşaya geldiler. Hil'atler giydirdiler. Sultan Bayazıt Hana muti oldular ve hem (Turgut ,oğlu) nu yerlerinden sürdüler.» Aşık Paşazade Tarihi S. 232, 233.

Finikede 4, Alanyada 1, Yürük oymaklarının toptan 2668 çadır halkı olduğu anlaşılmıştır.

Teke Yürüklerinin göç mıntakaları, kışın en çok Antalyanın merkez ve Serik, Manavgat sahil kışlaklarıdır. Yazın ise: Akseki, Elmalı, Eğridir, (Anamas yaylası), Bozkır, Yalvaç (Sultan dağları) yaylalarıdır.

Teke Yürükleri günden güne yerleşmekte ve tarla, çift, çubuk, bağ, bahçe sahibi olmaktadır. Bunların % 50 si arazi sahibidir. Esasen, köylüleşmiş olan halkın da yarından çoğu - Akdeniz ikliminin yazınki sıcaklığı dolayısıyla köylerine civar olan yaylalara göçetmektedirler.

Yürüklerin ,göç müddetleri nisan ayından birinci teşrine kadar 6 • 7 ay sürer.

3. - GEÇİM, GÖRENEK VE TORE

Teke Yürüklerinin - diğer bütün Yürükler gibi - geçim ve dirlikleri çok sadedir. Ellerindeki malları: kara kıl keçileri ile sığır ve develerdir. Bunların mahsullerini pazarlarda satar, para ve eşya ile de mübadele ederler. Tarlaları olanlar zahirelerini kendileri temin ederler. Yayladan göçecekleri sıralarda (Koçhisar Tuz gölü) ne giderek develere yüklettikleri tuzu pazarlarda satarlar.

Davar dedikleri **kıl** keçilerin kollarından çadır, çul, çuval gibi eiv gereçlerini yaparlar. Besledikleri ufak koyun sürüleri de - yünleriyle - onların keçe ve kenek ihtiyaçlarını temin eder. Hayvanların derilerinden tuluk ve tulumlar, ayaklarına çarıklar yaparlar. Develerin de yününden aba, kilim ve çuvallar dokurlar. Sırtlarına giydikleri kaba şayak - Menevrek - ları da koyun ve deve yününden evlerinde dokurlar. Her çadırda bir dokuma tezgahı bulunur; evin gelin ve kızları bu tezgahlarda kilim, zili v. s. dokumasını bilirler. Malı olmayan yürüklerin çoğu, diğer mal sahiplerine çobanlık ve ırgatlık yaparak geçinirler. Gıdaları, süt, yoğurt, peynir, bulgur ve kuru sebzelerdir. Ekmekleri mayasız yufka - şepit - dir; bu ekmeği her gün saç kondurarak pişirirler.

Yürüklerdeki aile teşkilatı, diğer köylü Türklerden farksızdır. Büyüklerine çok saygıları vardır. Kadınları çok ciddi ve ırz, namus kayıtlarına çok bağlıdır- lar; erkeklerden kaçmazlar; fakat bir erkek kadar cesur, mihnete dayanıklıdır; güzel ata binerler.

Evlenme işlerinde delikanlı erkek ve genç kız ekseriya kendi kendilerine sevişir ve anlaşılır. Kız tarafının rızası olmayan bazı evlenmelerde kız kaçırılmak adeti vardır. Bu takdirde oğlan tarafı fazlaca ağırlık vererek sulh olurlar.

Rıza ile olan evlenmelerde de, hal ve vakitlerine .göre oğlan evi kız evine: deve, davar, sığır, at ... gibi ağırlıklar verir. Düğünler, çokluk', sah kışlağına inilen güz mevsimi yapılır. Düğünlere komşu obalar okunur; onlar da birçok armağanlarla gelirler. Çok enteresan eğlenceleri vardır: Deve güreşleri, cırt oyunları, seymen alayları, pehlivan güreşleri, soytarılıklar, türlü rakslar yapılır.

Teke Yürüklerinin milli bir oyunu - raksı - vardır: (Teke Zortlaması). Bu oyun iki kişi tarafından ellerde tahta kaşıklarla ve ayak uçlarında zıplıyarak ve •dizleri de hafifçe büküp yaylandırarak oynanır, sallama havasıdır. Bu oyunun türküsü şöyle başlar :

Hamamdan da çıktık ikimiz
 Hamamdan
 Sulu sulu şeftali yükümüz! . .
 Gel sarılalım yatalım ikimiz
 Hay gelin
 Sulu sulu şeftali yükümüz

Bu oyuna ait başka türküler de olduğunu sanıyorum. Bu oyunlar; kaval, kemençe ve sazların çalmasile oynanır. Yürüklerin başlıca çalgı aleti (koca kaval) dır. Ney gibi uzun ve ağaçtan yapılmış olan koca kavalı meharede çalanlar vardır. (Karakoyun havası) da Yürüklerin milli türküsüdür (1). Yürüklerin (Gurbet yakımları) ve (Durna havaları) da meşhurdur. Söyliyen belirsiz türkülerinin arasında (Dadaloğlu) ve (Karacaoğlu) ın eserlerine tesadüf ettim. Yürüklerin ağızlarından derlenen türkülerden bazılarını örnek olarak veriyorum:

GURBET YAKIMI [2]

Ya duman da vardır yüce dağların başında
 hey . . . başında
 Arzum da kaldı şu illerin toprağında, taşında
 hey . . . taşında
 Ya bizim de değil il alemin başında
 hey . . . başında
 Gitme durnam bellerin avcısı çekilsin
 İneceğin göllerin donu çözilsin
 Kanadı bitmedik yavrular kalındı kal.

İne ine indik te çukur ovaya
 hey, çukur ovaya
 El kaldırıp durduk ta Hakka duaya
 hey ... Hakka duaya
 Mevlam bizi de eriştire sılaya
 hey ... sılaya
 Gitme' durnam bellerin avcısı çekilsin
 İneceğin göllerin donu çözilsin
 Kanadı bitmedik yavrular kalındı kal.

[1] Yusuf Ziya; «Yürük ve köylüler arasında hikaye ve masal derlemelerinde» (Karakoywı) türkü ve menkıbesini yazmıştır.

[2] Bu, Gurbet Yakımını 1914 te, Ata,beyın (Yellice dağı) yaylasında San Keçili Kekeler obasından Takır Mehmedin sazından ve ağzından dinledim. N. K.

Pınar ayağına da sazlar mı geldi
 Gölünde yüzmeğe kazlar mı ,geldi
 Çamaşır yumaya da kızlar mı geldi
 Gitme durnam bellerin avcısı çekilsin
 Ineceğin göllerin donu çezilsin
 Kanadı bitmedik yavrular kalındı kal.

* * *

TÜRKÜLER {1}

Şahin deresine indi ceylan sürüsü
 Sürüden ayrılmış ceylanın birisi
 Avcılar postetmiş yufka derisi
 Kaç kuzulu ceylan yat avcı geldi.
 Koltuğundan yemiş sızlar yarası
 Al kanlara bulanmış canlar parası
 Hekime ,gösterdiler yoktur çaresi
 Kaç kuzulu ceylan yat avcı geldi.

* * *

TORKÜ

Hocam izin verse de yazsam bir satır
 Kadir Mevlam benim eksiğimi sen yetir
 Kısmet nerde ise gelir iletir
 Kim bilir hangi dağda kalır ölümüz.
 Yüce dağ başında tüter bir tütün
 Çok aradım bulamadım bir sıtkı bütün
 Anadan öksüzüm ba:badan yetim
 Kim bilir hangi dağda kalır ölümüz.

* * *

TORKO

Sabah namazında gergefin işler
 Gergefin üstüne dökülmüş yaşlar
 iğne meli! (melô.1) işler, yasdık ne işler
 Sevdiğimin oturağı sel yeri
 O kız bana yasdık deye kol veri (verir)
 Koluna yazık değil mi saçın teli elveri (verir).

Hordadır kara mayam horda
 Alıver çilbiri yaydsın kırda
 Kolanlar erişmez ak göbek yerde
 Gül baharında maya gördüm
 Suna gördüm hey! . . .

[1] Antalya oda - **tibi** Bay Maddin notlHından alınmıştır.

CETVEL

TEKE YÜRÜKLERİNİN İL VE İLÇELER ÜZERİNE YAYILIŞLARI, GÖÇ BÖLGELERİ, NÜFUS VE ÇADIR SAYILARI

Teke Yürüklerinin mufassal cetveli

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Çadır sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
Antalya merkez ilçesinde [']	Hayta	75	Kara Hayıt, Keşirler, iKundu arasında
	Honamh	36	Kunduda
	"	31	Ası Karaman civarında
	Kara Tekeli	35	DöşemeAltı civarında
	"	31	Farsak civarında
	"	25	Tikenli civarında
	"	17	Kepez .başında
	"	17	Solak Karaoğlu civarında
	"	18	Solak ve Murtuna civarında
	"	17	Mandırla civarında
			Kışın buralarda kışlar, yazın da (Anamas) ve (Akşehir yaylası) na çıkarlar. % 40 arazi sa!hibidir.
Serik (Gebiz) ilçesinde	Karakoyunlu	93	Serile nüfusunda kayıtlı olup (Anamas) yaylasına göçerler. % 99 arazi sa!hibidir
	Honamlı Recepli	50	Serile nüfusunda kayıtlı olup (Anamas) , yaylasına çıkarlar. Arazileri yoktur.
	.. Telliler	79	Serik nüfusunda, Adana, Beyşehir yay-!alarına çıkarlar; arazileri yok.
	.. Önkünlü		Serik nüfusunda, Beyşehirli, Karaağaç yaylalarında.
	.. Hacı Celiller	61	Serik nüfusunda.; Akşehirin Ketenlik yaylasına çıkarlar orada arazileri vardır
	.. Karaevliler	24	Kışın Manavgat çevresinde kışlarlar, yazın Anamas yaylalarına çıkarlar. Ma-navgatta arazileri va:ıdır.
	.. Adı güzelli	37	Akşehir ve Beyşehir çevrelerinde yay-larlar, arazileri yoktur.
	Hacı İsalılar	78	% 60 ı İğridir yaylalarına çıkarlar .Bir :kısım ı Abdurrahmanlar köyünde mes-kundur. % 70 arazileri vardır.

(') Aotalya merkez ilçesindeki yarı göçebeler: (Döşemealtı), (Yeni Osmanlı), (Çıplaklı),(Başında Yoıklı), (Bağçe), (Yalınlı), (Çıvgalar), (Kuıuşunlu), (Doyran), (Bah-tılı), (Çakırlar), (Tekewva), (Göynük) 275 hane göçerler.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Obaların Sayısı	Göçmen takaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
Serik (mabait)	Eski yürük	210	İğddir ve Karaağaç yaylalarının % 80 çiftçidir.
	Kara Hacı'nın Kaldırıcılar obası	54	Beyşehir, Karaağaç yaylalarına çıkarlar. Serikte kışlalar. Arazileri yoktur.
	„ Sarı Aıbalı obası	119	Beyşehir, Karaağaç yaylalarında, % 20 sinin arazileri vardır.
	„ Hacı Hamzalı	134	Beyşehir, Karaağaç yaylalarında, % 50 si arazi sahibi.
	Çakallar	H	Yazın İğridir yaylalarında ikışın Serikte Macar kamonu civarında yarı çoban, yarı çiftçidirler.
	Tüngüşlü	11	" " % 66 sı çiftçidir.
	Hayta	40	Şarki Karaağaç ve Akşehir yaylalarına çıkarlar. Kışın Serğin İnoeler, Abdurrahmanlar, Çakallık civarlarına inerler. Antalya nüfusunda kayıtlıdırler. % 20 sinin arazileri var.
Manav at ilçesinde	Honamlı Adı Güzelli	30	Serik nüfusunda kayıtlı; kışın Manavgatta; yazın Akşehirin Oküz yaylasında koyuncudurlar.
	Ötkünlü	15	Serik nüfusunda. Akşehirin Engil yaylasına çıkarlar, kışın Taşağıl, Kaymaz civarında. Koyuncu.
	„ Karaevli	20	Yazın Beyşehir ilçesinin Kuruca Ova köyünde, kışın Taşağıl civarında, çiftçi, koyuncu.
	„ Çavuşlu (Çoşlu)	6	Anamas yaylasına çıkar, Taşağıla inerler. Koyuncu, arazileri yok.
	" Hacı Celilli	2	Mamgat nüfusunda, Akşehirin Ketentlik yaylasında, kışın Taşağılın (Arap Beli) mevkiinde % 65 arazi sahibi ve koyuncu.
	Fettahlı	70	Yazın Mana\Ogann (Melek) yaylasında. Kışın Fettahlı mevkiinde yarı göçebe, % 60 Çolaklı civarında arazileri var.
	Çolaklı	80	Kısmen Akşehirin Ketentlik, kışın Çolaklı mevkiinde, yarı göçebe. Çiftçi ve koyuncu.
	Boz Ahmetli	60	Serik şehrinin (Gülne) yaylasında. Kışın 40 çadırı Tilkiiler, 20 çadırı Şişeler civarında. Koyuncu ve deveci. % 20 sinin arazileri var.

[1] Serik ilçesi dahilinde yarı göçebe obalar: (Macar köyü), 40 ev, (Aşağı Oha) 40, (Hacı Osmanlar) 15, (Hasgeibe) 43, (Akçapmar) 30, (Bu sak) 17. E, @irdirin (Anamas) yaylalarında yaylarlar.

¶ Bu sünund,ın aşağısı köylü adı ile amlao yarı göçebe yürüklerdir.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Cadır sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s, hakkında izahlar
Manavgat (mabait)	Kızıl Ağiac;	Ça. 30	Yazın Aksekinin (Yarı>uz) yaylısında, kışın Manavgatın Hatırlar köyü civarında. Çiftçi ve koyuncu. % 30 arazi sa'hibidirler.
	Süldder	H. 75	Manavgat nüfusunda. Yazın Bozkırın Süleik yaylasına çıkarlar. Çiftçi ve koyuncu. % 70 nin arazisi var.
	Saraçlı	H. 100	Yazın Aksekinin (Gömbe) yaylısında. Kışın Kınbaca ve Karaöz civarında. Çiftçi, koyuncu.
	Kızılöt	H. 20	Aksekinin (Yenice Pazar) yaylısında Kızılöt mevkiinde. Çiftçi, koyuncu % 50 sinin arazisi var.
	Hacı Obası	H. 20	"
	Mısırlar	H. 50	Aksekinin Merdiven yaylısında. Kışın 20 çadır (Çavuşköy), 30 çadır (Kızılöt), civarında. Arazileri yok.
	Hacı İsalı	H. 100	Bozkırın (Sülle) yaylasına çıkarlar. Yazın Manavgatın (Gebece), (Hocalar), (Hacı Obası) me'likelerine inerler. Arazileri yoktur.
Alanya ilçesinde	Kır Ahmetli	14	Anamur ilçesi nüfusuna kayıtlıdır. Kışın (Kıyıcık), (İbeyre), (İbucak) köyleri. dahlHnde ve yazın (Punt) yaylalarında yaşarlar. Köylüleşmişlerdir. % 80 arazileri vardır. Yarı göçebe ve köylüleşmişlerdir.
Korkuteli ilçesinde	Sarı Keçilinın Demirci oğlu obası	75	Yazın Korkutelinin (Kızılcaadae) ve Akşehirin (Sultan Dağı) yaylalarında otururlar.

İl ve İlçe adları	Obaların adları	Kadın sayısı	Göç mntakaları, arazileri v. s. hakkında izahlar
	Kiingüklü, Kay, Çrv lar, Çirkin Oba, Bayadin, Kızıl Aliler, Bahçe Kaya Dur Aliler Göçerler, Çıgık Karamanlar		Köylüleşmiş ve % 80 i g;öçer, kısmı azamının yaylalarda arazileri vardır.
Elmalı ilçesinde	Saçı karalı	129	Elmalının Çoban İsa köyünde (Gülübecik) ve (Ali yaylası) nda dolaşırlar. Elmalı nüfusunda. 482 -nüfustur.
	Kara Hacılı	50	188 nüfustur. (Çoban İsa), (Gülübecik), (Ali yaylası) nda.
	Müslim Kıpti	72	Bunlar Göçebe Abdallardır. Elmalı civarında, köy mer'alanında yaylarlar. Kışın Finike kıyılarına inerler. Kısrak beslerleri: ve iköylüleri:in harmanlarını döğerler. 257 kadar nüfusludur:.
	Giyii	138	430 nüfusludur:.. Kızılca köylerinde :meskun yarı g;öçebelelidir. Kışın Finikenin (Kale), (Adrasan) taraflarına inerler.
	Kara Çulha	35	130 nüfusludur. Fetihyeden gelirleri: Ora nüfusunda kayıtlıdır:.
	Tümküşlü	40	160 ,, "
	Türkmen	20	80 nüfosludur:.. Finikeden gelir, (Te7.ekli), (Yuva) yaylalarına çıkadar .
Finike ilçesinde	Yeni Osmanlı	13	Finike nüfusunda; yazın Elmalının (Dereköy) ve (Macun) yayllanında, kışın (Kumluca) kamununda (Sanca su) köyünde otururlar. Arazi sahibidirler.
	Tüngüşlü	4	Yazın (Bayındır) yayllsmda, kışın (Kumluca) kamununda (Belenköy) de oturur, arazi sahibidirler.
	Kara Hacılı	4	Yazın Elmalının (Kukpınar) yayllsında, kışın (Kumluca) kamununun (Örtegi:ı) köyürule otururlar. Elmalı nüfusunda kayıtlıdır.

.....,

İl ve İlçe adları	Obaların adları	.. 11 -2 01	Gö, mmbk•fan, ua,&.i v. ••I hakkında izahlar
	Saçı Karalı	29	Yazın ELmalının (Gökıbel) yaylasında, kışın Finikenin merkez kamunundaki (Çavdır, Arif, Alaca Dağ) köylerinde otururlar. YARI GÖCERLER (Arif köy) 25, (Belen) 13, (Yenice) 24, (Örtegiz) 18, (Sarica Su) 20, (Ka- vak dibi) 12, ki cem'an 146 hane yazın : Elmalya, kışın Finikedeki köylerine göçerler.

227